

Ο ΚΑΡΠΟΣ ΤΗΣ ΡΟΔΙΑΣ

«Άπορρητότερος γάρ ἔστιν ὁ λόγος»

Το ρόδι μέσα στην ελληνική λαϊκή παράδοση αποτέλεσε από τους αρχαιότερους χρόνους ένα σύμβολο με σπάνια εκφραστική δύναμη. Με το πλήθος των σπόρων που περιικλείει υπήρξε ένα ιδεώδες σύμβολο της γονιμότητας και της ευφορίας. Η θεά Δήμητρα εικονιζόταν συχνά να κρατά στο χέρι της ένα ρόδι (ή μια παπαρούνα). Ο περιηγητής Πausανίας αναφέρει (6, 14, 6) μια ιστορία για τον Ολυμπιονίκη Μίλωνα: "λένε ότι κρατούσε ένα ρόδι με τέτοιον τρόπο που κανείς δεν μπορούσε να του το πάρει με τη βία, ούτε όμως και ο ίδιος το κατέστρεφε πιέζοντάς το". Στην Ολυμπία μάλιστα υπήρχε ένα άγαλμά του που κρατούσε ένα ρόδι στο χέρι. Αλλά και το χρυσελεφάντινο άγαλμα της θεάς Ηρας στο Αργος την εικόνιζε να κρατά ένα ρόδι.

Ο κύριος συμβολισμός του ροδιού ήταν ανέκαθεν συνδεδεμένος με την προσδοκία της αφθονίας των αγαθών, δεδομένου ότι και το ίδιο περιέχει πλήθος καρπών. Έτσι, οι νεόνυμφοι συνήθιζαν να σπάζουν από κοινού ένα ρόδι στο κατώφλι του σπιτιού τους. Γιατί όμως για τον Pausania το ρόδι περιβαλλόταν από ένα μυστικό, το οποίο δεν έπρεπε να λεχθεί («άπορρητότερος γάρ ἔστιν ὁ λόγος»);

Η απάντηση πρέπει να αναζητηθεί στην απόχρωση του χιμού του που θυμίζει αίμα και στον συσχετισμό του γι' αυτόν τον λόγο με τις υπάρξεις του Κάτω Κόσμου, με τους νεκρούς και με τις χθόνιες θεότητες. Το χρώμα του ήταν σημάδι του αίματος και έτσι το ρόδι θεωρείτο σύμβολο του βίαιου θανάτου. Ο μύθος λέει πως η ροδιά ξεφύτρωσε από το αίμα του Διονύσου, όταν αυτός σφάχθηκε από τους Τιτάνες (οι οποίοι,

αν εννοηθούν ως ηλιακοί θεοί, ενσαρκώνουν τον καύσωνα του καλοκαιριού και θέτουν σε κίνδυνο τη βλάστηση). Σύμφωνα πάλι με μια άλλη παράδοση (Pausan., 9, 25, 1), στον τάφο του Μενοικέα (που αυτοκτόνησε, κατά τον δελφικό χρησμό, όταν ο Πολυνείκης και ο στρατός του έφθασαν από το Αργος) φύτευσε μια ροδιά, και, αν κάποιος έκοβε τον φλοιό του ώριμου καρπού της, «έβρισκε το μέσα μέρος του όμοιο με αίμα».

Αλλά και το γεγονός ότι το ρόδι χρησιμοποιείτο θεραπευτικά για την εμμηνορροία και για την εγκυμοσύνη ίσως ήταν κάτι το οποίο έπρεπε να διατηρηθεί μυστικό ή άρρητο. Πρέπει όμως να υποθέσουμε ότι ένα γεγονός πιο σοβαρό απαιτούσε την απόλυτη σιωπή σχετικά με το ρόδι. Αιτία είναι ο υπαινικτικός συσχετισμός του καρπού με τον μύθο της Περσεφόνης. Το ρόδι στη θρησκεία της Δήμητρας και της Περσεφόνης ήταν απεχθής καρπός και η χρήση του απαγορευόταν, τόσο στα Ελευσίνια Μυστήρια, όσο και στα Αρκαδικά Μυστήρια της Δέσποινας (Περσεφόνης). Και αυτό διότι η Κόρη, μετά την απαγωγή της από τον Πλούτωνα και ευρισκόμενη στον Κάτω Κόσμο, μέσα στη μεγάλη της λύπη απέφευγε κάθε τροφή. Στο τέλος όμως, έφαγε μέσα στον κήπο του Αδη ένα σπόρι ροδιού χωρίς να γνωρίζει ότι ο καρπός αυτός της στερούσε κάθε ελπίδα επιστροφής στον πάνω κόσμο (είναι αξιοπαρατήρητη η ομοιότητα του μύθου με τον απαγορευμένο καρπό του βιβλικού Παραδείσου). Έτσι, οι Αρχάδες στο Ιερό της Δέσποινας στη Λυκόσουρα προσέφεραν "όλων των ήμερων δένδρων καρπούς, εκτός από ρόδια" (Pausan., 8, 37, 7).

Η πολυσύνθετη σημασιολογικά ερμηνεία του ροδιού επιβίωσε έως τα νεότερα χρόνια, καθώς σπόροι ροδιού αναμειγνύονται με άλλα υλικά στα κόλλυβα. Πρόκειται για μία διττή ως προς τη σκοπιμότητά της πράξη, που, μαζί με την ευχή που εκφράζει για κάτι καλύτερο (ίσως την ανάπαυση της ψυχής του θανόντος και την ελπίδα για μακροζωία στους ζωντανούς), συνδέεται και με τη γέννηση του ροδιού από τους νεόνυμφους αλλά και θυμίζει ταυτόχρονα την προσφορά "ρούας" (ροδιάς) από τον Πλούτωνα (Αδη) στην Περσεφόνη.

Η κόρη του Βερολίνου (6ος αι. π.Χ.), που εικονίζεται να κρατάει ένα ρόδι στο δεξί της χέρι.

Δημήτριος Ν. Γαρουφαλής
Δ/ντής Σύνταξης
Αρχαιολόγος